

ПРОФЕСІЙНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ БАКАЛАВРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

PROFESSIONAL SELF-REGULATION OF RECIPIENTS OF HIGHER EDUCATION OF LEGAL SPECIALTIES IN THE PROCESS OF UNDERGRADUATE TRAINING

Стаття присвячується дослідженню професійної саморегуляції здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право». У статті проаналізовано суперечності між потребою суспільства в майбутніх юристах, що готові і здатні використовувати методи професійної саморегуляції у своїй практичній юридичній діяльності, і фактичною відсутністю науково обґрунтованої моделі професійної саморегуляції в системі вищої юридичної освіти.

На основі комплексного дослідження у статті конкретизовано сутність поняття «професійна саморегуляція», обґрунтовано її системоутворювальні компоненти.

Мета статті – охарактеризувати професійну саморегуляцію в контексті бакалаврської підготовки здобувачів вищої юридичної освіти.

Визначено, що є необхідність модернізації процесу підготовки студентів бакалаврату спеціальності 081 «Право» шляхом упровадження в навчальні плани окремих обов'язкових і вибіркових юридичних дисциплін, передусім тих, які спрямовані на ефективнішу їхню професійну підготовку.

Констатовано, що існує методика саморегуляції студента, яка охоплює такі напрями: загальне поняття про саморегуляцію; зміст методики; перелік основних соціально-психологічних новоутворень студентів; педагогічні основи управління процесом саморегуляції студентів; практичні заходи специфічного призначення.

Охарактеризовано результати експериментального дослідження щодо ефективності впровадження авторського спецкурсу «Професійна саморегуляція» в освітній процес закладів вищої освіти. Обґрунтовано, що це сприяє опануванню здобувачами вищої освіти умінь і навичок професійної саморегуляції, підвищує впевненість і самооцінку, позитивно впливає на психофізичний стан і свідчить про те, що професійна саморегуляція можлива і необхідна в системі підготовки студентів бакалаврату спеціальності 081 «Право».

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, професійна саморегуляція, студенти бакалав-

рату, компоненти професійної саморегуляції, майбутні юристи.

The article is devoted to the study of professional self-regulation of applicants for higher education in the specialty 081 "Law". The article analyzes the contradictions between society's need for future lawyers who are ready and able to use methods of professional self-regulation in their practical legal activities, and the actual lack of scientifically sound model of professional self-regulation in higher legal education.

Based on a comprehensive study, the article specifies the essence of the concept of "professional self-regulation" and substantiates its system-forming components.

The purpose of the article is to characterize professional self-regulation in the context of bachelor's degree training for higher legal education.

It is determined that there is a need to modernize the process of preparation of undergraduate students majoring in 081 "Law" by introducing into the curriculum of certain both compulsory and elective legal disciplines, especially those aimed at more effective training.

It is stated that there is a method of student self-regulation, which covers the following areas: the general concept of self-regulation; the content of the methodology; list of the main social and psychological neoplasms of students; pedagogical bases of management of process of self-regulation of students; practical measures for a specific purpose.

The results of an experimental study on the effectiveness of the author's special course "Professional self-regulation" in the educational process of higher education institutions are described. It is substantiated that it promotes the acquisition of higher self-regulation skills by higher education students and increases confidence and self-esteem, has a positive effect on the psychophysical state and indicates that professional self-regulation is possible and necessary in the bachelor's degree program 081 "Law".

Key words: applicants for higher education, professional self-regulation, bachelor's students, components of professional self-regulation, future lawyers.

УДК 37.01: 24.01
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/35.22>

Кузьменко Д.О.,
аспірант кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Проблема професійної саморегуляції майбутніх юристів у сучасних умовах розвитку українського суспільства має виняткову значущість і актуальність, оскільки безпосередньо пов'язана із проблемою професійної підготовки висококваліфікованих фахівців юридичної галузі. Саме тому професійна саморегуляція є одним із напрямів та завданням збереження здоров'я здобувачів вищої освіти та юристів-практиків. Конституцією України визнано право на здоров'я як одне з головних громадян-

ських прав, а захист життя і здоров'я людини є обов'язком держави. Серед найважливіших стратегічних завдань державних програм «Здорова нація», «Формування здорового способу життя молоді України» на 2013–2017 рр. основним визначено всебічний розвиток людини і становлення її духовного, психічного, фізичного здоров'я. Одним із важливих завдань сучасної вищої юридичної освіти є формування навичок професійної саморегуляції учасників освітнього процесу. У цьому контексті важливим індикатором готовності майбутніх

юристів та здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право» до фахової діяльності виступає професійна саморегуляція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема саморегуляції, шляхи її формування у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців висвітлювалися багатьма вченими. Так, у дослідженнях М.Й. Боришевського, М.В. Гриньової, С.В. Грищенко, Г.І. Жарої та інших доведена значущість сформованої саморегуляції для опанування здоров'язбережувальної компетентності. Стильові та структурні аспекти саморегуляції вивчалися К.О. Абульхановою-Славською, Н.В. Артикуцою, О.О. Конопкіним, В.І. Моросановою, М.М. Пейсаховим та іншими.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вітчизняні та закордонні науковці доводять, що професійно важливими якостями майбутніх юристів, які нерідко працюють на межі нервового зриву і на крайньому ступені мобілізації зусиль, є здатність до саморегуляції емоцій та поведінки, витримка, врівноваженість й уміння швидко змінювати способи впливу на інших. «Водночас не менше значення для ефективної юридичної діяльності мають такі характерологічні риси, як емпатія, доброта, душевна щедрість, здатність до співпраці з колегами» [4, с. 42].

У зв'язку із цим стає зрозумілим, що професійна саморегуляція у студентські роки закладає фундамент успіху у майбутній самостійній професійній діяльності юриста. Аналітичний огляд психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що, незважаючи на досить помітні результати наукових пошуків у галузі професійної підготовки здобувачів вищої освіти, публікацій і науково обґрунтованих методик із професійної саморегуляції у процесі фахової підготовки студентів бакалаврату спеціальності 081 «Право» поки що мало.

Мета статті – охарактеризувати професійну саморегуляцію в контексті бакалаврської підготовки здобувачів вищої юридичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Юридична діяльність фахівця передбачає самоуправління, ухвалення оптимальних професійних рішень, тому доцільно визначити «професійну саморегуляцію майбутнього юриста (далі – ПСМЮ) – як інтегративну особистісну професійну характеристику майбутнього юриста, яка передбачає усвідомлення ним своїх дій, почуттів, мотивів, свого становища та доцільну видозміну власної діяльності відповідно до вимог ситуації» (сформульовано нами). Студентам юридичних спеціальностей необхідно вміти впроваджувати у свою професійну діяльність компоненти професійної саморегуляції.

Проблема професійної саморегуляції зумовлена наявністю суперечностей між: її об'єктивною значущістю та недостатнім її вирішенням у педагогічній науці; високим ступенем зумовленості ефек-

тивності професійної діяльності юриста вміннями саморегуляції і реальним програмно-методичним наповненням такої зумовленості в освітньому процесі закладу вищої освіти; потребою суспільства у висококваліфікованих юристах, готових і здатних до використання методів саморегуляції у професійній діяльності, і фактичною відсутністю науково обґрунтованої моделі професійної саморегуляції майбутніх юристів. Дослідження професійної саморегуляції майбутніх юристів проведено у три етапи протягом 2016–2021 рр. на базі Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. У ньому взяли участь студенти обох статей віком від 17 до 21 року (98 осіб, експериментальна (далі – ЕГ) і контрольна (далі – КГ) групи по 49 студентів).

Перший етап (2016–2017 рр.) – теоретичне осмислення проблеми дослідження, аналіз літературних джерел, узагальнення сучасних наукових підходів для уточнення змісту і конкретизації основних дефініцій дослідження професійної саморегуляції майбутніх юристів, планування науково-педагогічного експерименту. *Другий етап* (2018–2021 рр.) – дослідно-експериментальна робота. Педагогічний експеримент проводився у два етапи: констатувальний і формувальний. На констатувальному етапі експерименту у студентів бакалаврату спеціальності 081 «Право» визначено: особливості поведінки у стресових ситуаціях; уміння регулювати свій психічний і фізичний стан; ступінь обізнаності про сучасні методи саморегуляції, бажання засвоїти їх основи у процесі професійної підготовки. Проведено тестування рівня особистісної тривожності і самопочуття (у 2018–2019 н.р. зі студентами 3-го курсу); уточнено умови щодо успішної професійної саморегуляції в освітньому процесі в інституті; продіагностовано рівень професійної саморегуляції у студентів бакалаврату інституту експериментальної та контрольної груп. Формувальний етап експерименту передбачав: упровадження в освітній процес спеціально розробленого авторського спецкурсу «Професійна саморегуляція»; вивчення студентами ЕГ теоретичних основ професійної саморегуляції, опанування практичних навичок саморегуляції для подальшого їх використання у професійній діяльності та повсякденному житті.

На цьому етапі експерименту здійснювалися: повторне тестування стану тривожності і самопочуття; перевірка ефективності спецкурсу «Професійна саморегуляція»; обробка отриманих даних.

Важливим, на нашу думку, є твердження вітчизняної вченої С.В. Грищенко, яка вважає, що «саморегуляція відбувається упродовж життя під впливом соціального середовища, системи виховання, професійної й особистісно-рольової

діяльності людини» [3, с. 129]. Також учена доводить, що «існує методика саморегуляції студента, яка охоплює такі напрями: загальне поняття про саморегуляцію; зміст методики; перелік основних соціально-психологічних новоутворень студентів; педагогічні основи управління процесом саморегуляції студентів; практичні заходи специфічного призначення» [3, с. 129–130]. С.В. Грищенко обґрунтовує, що процес фахової підготовки тісно пов'язаний із саморегуляцією. Особливо важливою є спроба дослідити це у процесі фахової підготовки майбутніх юристів, студентів бакалаврату.

Також вважаємо важливим зазначити, що в разі повсякденної правової рефлексії зазвичай в основу механізмів рефлексування закладаються загальні орієнтири про застосування норм права, оскільки не так часто виникає потреба застосовувати в позаробочий час (у повсякденному житті) вузько-професійні вміння. Тому основа, на якій будуються механізми повсякденної правової рефлексії, на думку автора, має більш загальний, формальний характер. За професійної правової рефлексії зазвичай відбувається змістовний аналіз ситуації, у якій необхідно ухвалити рішення і вчинити конкретні дії для розв'язання проблемного завдання. Вирішення нового проблемного завдання можливе, якщо в основу такого «рефлексування закладаються конкретні норми права, що стосуються даної ситуації, відбувається рефлексія над наявним професійним досвідом, змістовна переробка конкретно визначених орієнтирів» [1; 2, с. 56].

Викладене дає підстави зробити висновок, що нині постає необхідність модернізації процесу підготовки студентів бакалаврату спеціальності 081 «Право» шляхом упровадження в навчальні плани окремих обов'язкових і вибіркових юридичних дисциплін, передусім тих, які спрямовані на ефективнішу їх професійну підготовку.

Для комплексної діагностики професійної саморегуляції за теоретичним, практичним та професійним критеріями використовувалася розроблена карта самооцінки студентами бакалаврату; експертна оцінка виставлялася викладачем авторського спецкурсу «Професійна саморегуляція».

Підсумкове анкетування студентів 3-го курсу бакалаврату спеціальності 081 «Право» після проведення авторського спецкурсу «Професійна саморегуляція» показало, що більшість студен-

тів схильні до стресу (72,7%) і водночас визнають, що можна протистояти стресу, але для цього необхідне спеціальне навчання (62,8%). Лише незначна частина студентів (29,1%) відчують впевненість у собі. Водночас 43,4% студентів бакалаврату намагаються змінити свою поведінку та вважають важливим її аналізувати. Володіють навичками професійної саморегуляції і застосовують їх у житті лише 14,9% студентів. Більшість студентів (67,1%) хотіли б навчитися цим навичкам. Третина студентів (33,4%) не замислювалися про професійну саморегуляцію.

Висновки. Проаналізовано сучасні наукові джерела та конкретизовано сутність поняття «професійна саморегуляція». Охарактеризовано компоненти професійної саморегуляції майбутніх юристів у процесі бакалаврської підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право». Важливим компонентом професійної саморегуляції науковці вважають правову рефлексію, що є основою застосування норм права, як у позааудиторний час, так і у професійній діяльності. Доцільним є проведення авторського спецкурсу «Професійна саморегуляція» для студентів юридичних спеціальностей закладів вищої освіти.

Перспективою подальших наукових розвідок вважаємо процес упровадження в освітньо-професійні програми закладів вищої освіти окремих обов'язкових та вибіркових юридичних дисциплін для більш успішної професійної саморегуляції під час фахової підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 081 «Право».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абульханова-Славская К.А. Проблема соотношения личности, индивидуальности, субъекта. *Современная личность: Психологические исследования*. Москва : ИП РАН, 2012. С. 17–35.
2. Артикуца Н.В. Методичний інструментарій юридичного термінознавства. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Спеціальність «Юридичні науки»*. 2012. Т. 129. С. 53–59.
3. Грищенко С.В. Самовдосконалення особистості : монографія. Чернігів : Видавництво «Десна Поліграф», 2019. 192 с.
4. Кудін С.Ф. Основи психовалеології : навчальний посібник. Чернігів : ЧДПУ імені Т.Г. Шевченка, 2005. 186 с.